

Ольга Власенко. Особливості формування освітньо-виховних систем // Тенденції модернізації національних освітніх систем: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 158 с.

*Ольга Власенко,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ СИСТЕМ

Освітня система характеризує наявність елементів в їх взаємозв'язках, але не розкриває чинники впливів на розвиток і саморозвиток особистості студента. Визначальним чинником освітньої системи є освітнє середовище. Освітнє середовище – частина соціокультурного простору, де взаємодіють різні освітні системи, процеси і явища, суб'єкти і предмети з метою розвитку і створення умов для саморозвитку особистості; має декілька макро- і мікрорівнів - від регіонального до освітнього середовища конкретного навчального закладу, класу, групи. Освітнє середовище створюється й індивідом, оскільки кожен розвивається згідно своїм індивідуальним завданням, інтересам, життєвому досвіду і будує унікальний власний простір входження в культуру, своє бачення цінностей, пріоритетів пізнання і способів саморозвитку.

Інтенсивні зміни в соціокультурному і економічному житті українського суспільства задають нові орієнтири у всіх сферах громадського життя, у тому числі і в освіті, зміст якого орієнтований на забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації.

Розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця не можливо раціонально дослідити тільки "зсередини" системи безперервної освіти. Освітнє середовище є насамперед підсистемою соціокультурного середовища, сукупністю спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості. Це структура, яка включає кілька взаємозалежних рівнів – глобальний, тобто загальноосвітні тенденції розвитку культури, освіти, – регіональний, тобто освітню політику, культуру, систему освіти, та – локальний, навчальний заклад, найближче оточення, сім'я.

Підхід до освітнього середовища як до джерела розвитку особистості має давню освітню традицію, що бере свій початок ще в працях Я.Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й.Песталоцці, Й.Дістервега, К.Ушинського та інших основоположників класичної педагогіки. У цих роботах підкреслюється важливість використання у вихованні самостійної здібності вчитися все життя, використовувати для цього можливості навколишнього світу і зовнішніх обставин. Питання впливу освітнього середовища на особистість були предметом розгляду в практиці неокласичної педагогіки,

зокрема в прагматичній педагогіці Дж.Дьюї, вальдорфській педагогіці Р. Штейнера та ін.

У роботах С.Д.Дерябо, В.І. Панова та ін освітнє середовище виступає як об'єкт впливу освітньої системи. Спільним для цих авторів є уявлення про існування в освітньому середовищі комплексу можливостей для розвитку, виділення та аналіз компонентного складу середовища, теоретичне обґрунтування можливості типологізації освітніх середовищ.

Середовище розглядається як компонент, умова розвитку освітньої системи. Освітня система в педагогічній науці визначається як стійка і міцна взаємозв'язана сукупність варіативних елементів: цілей виховання, змісту виховання, процесів виховання і навчання, педагогів (або технічних засобів навчання), організованих форм виховної роботи. Середовище сприймається особистістю лише у випадку, якщо воно безпосередньо впливає на життя людини. Зміни в середовищі накладають певні обмеження на життєдіяльність людини, тому зміст освітнього простору характеризується взаємодією молодої людини з освітнім середовищем.

Ряд дослідників виділяють в освітньому середовищі природну, соціальну та культурну складові, оскільки в освітньому просторі особистість має можливість взаємодіяти з кожним з названих компонентів, і, як наслідок, формується індивідуальна культура людини. Освітнє середовище і простір слід розглядати як складові частини соціального простору. Ми можемо спостерігати певну ієрархію: природне середовище - соціальне середовище - освітнє середовище - освітній простір. Освітній простір - це динамічна єдність суб'єктів освітнього процесу та системи їх відносин, а процес освіти - це процес послідовного зміни відносин учня і вчителя з освітнім середовищем, своєрідний «шлях» суб'єктів освітнього процесу в освітньому просторі.

На сьогодні освітній простір утворюється соціальними інститутами освіти, які мають освітній потенціал; засобами масової комунікації; громадськістю, орієнтованою на освіту; панівними в даний час освітніми теоріями і концепціями; соціально-психологічними стереотипами людей, що регламентують їх поведінку, їх ставлення до освіти. Освітній простір - ширше і складніше поняття, ніж освітня система.

Під освітньою системою розуміємо цілісний соціальний організм, який виникає в процесі взаємодії основних компонентів навчання і виховання, спрямованих на цілісність педагогічного процесу. Ознаками освітньої системи є цілеспрямованість, цілісність, структурність, динамізм, взаємодія з зовнішнім середовищем та іншими системами. Компонентами системи є цілі, діяльність, суб'єкти діяльності, відносини між суб'єктами, виховний простір, управління системою.

Технологія створення і розвитку освітньо-виховної системи школи складається з наступних елементів: виявлення провідної ідеї, формулювання основних цілей і завдань, розробка на їх основі теоретичної концепції, конкретизація складових системи та механізмів їх взаємодії, визначення

відповідних теоретичної концепції інноваційних педагогічних технологій і можливостей їх реалізації в рамках передбачуваних підструктур, проектування необхідних для цього умов і втілення їх на практиці, продуктивне освоєння середовища.

В основі оцінки рівня сформованості освітньо-виховної системи школи використовують два види критеріїв: критерії факту і критерії якості. Перша група дозволяє відповісти на питання, чи є в даній школі освітньо-виховна система, а друга дає уявлення про рівень її сформованості та ефективності.

Критерії факту можуть бути представлені такими показниками, як: впорядкованість життєдіяльності школи (відповідність змісту, обсягу та характеру навчально-виховної роботи можливостям і умовам даної школи); наявність сформованого єдиного шкільного колективу; інтеграція виховних впливів, концентрація педагогічних зусиль.

Критерії якості складаються з таких показників, як: ступінь наближеності системи до поставлених цілей, реалізація педагогічної концепції, ідей і принципів, що лежать в основі виховної системи; загальний психологічний клімат школи, внутрішній комфорт; рівень вихованості учнів. Таким чином, освітньо-виховна система - це складна педагогічна система, яка покликана інтегрувати всі виховні впливи, спрямовані на дитину, в цілісний педагогічний процес, що забезпечує в конкретних соціально-педагогічних умовах реалізацію цілей і завдань виховання.